

Hajnal Ward Judit

Ha nyár, akkor hangoskönyv!

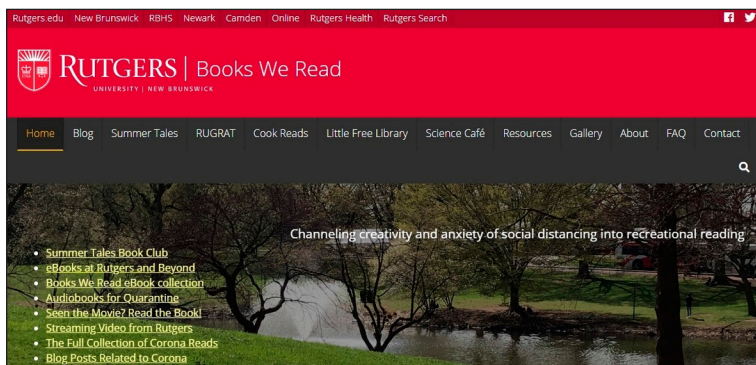
Előhang

Nem szeretek olvasni. Kemény szavak ezek egy kikulturált könyvtáros szájából. Csak nehogy egy kolléga véletlenül meghallja. Még véletlenül félreérti, pedig nem általában a könyv vagy az olvasás ellen tiltakozom, épp csak ismét a preferált dokumentumtípus-váltás esete áll fenn. Nyolc éve már egyszer a 3K hasábjain az elektronikus könyvekről fontoskodó szövegemben¹ bevallottam, mennyire fáraszt a számítógép képernyője. *OK, boomer*², mondaná fiatalabb amerikai kollégám, utalva a generációs különbségekre, ami a mai elektronikus környezetünket illeti.

Tény, hogy karantén idején a munkatársakkal és a könyvtári források használói-val való személyes érintkezés a minimálisra csökkent és virtuális lett. A technológia gyorsan a segítségünkre sietett, vagyis a nap bármelyik órájában távdolgozhatunk. Az ember egész nap a számítógép előtt görnyed, kuporodik, sőt, zsibbad. Az agya is, a gyakori értelmetlen vagy olykor fontos, de aggodalommal teli értekezlet után. A szem ég és viszket, tiltakozik a túlterhelés ellen. Kikapcsolódásnak olvasás? E-könyv? Köszönöm, inkább nem.

Itt állunk télvíz idején kertitörpe nélkül! Szigorú háziőrizetben, az Egyesült Államok második legmagasabb számú koronavírusos beteget regisztráló államában, New Jerseyben. Kertitörpének ott a szórakoztató olvasás, ami a kutató könyvtáros munkájának is szerves részévé vált, esetemben előzményként egy addiktológiai biblioterápia-gyűjtemény (*Reading for Recovery*, vagyis Olvasás a felépülésért³) összeállítására, majd egy olvasásnépszerűsítő program révén. Ez a *Books We Read*⁴ nevet kapta. Könyvek, amiket olvasunk. Ebbe minden befér:

könyvajánló és könyvklub, tudományos ismeretterjesztő *Science Café* és *Little Free Library* ingyenes könyvcseréberével, vagy épp egy *Harry Potter-nap*, amiről már beszámoltunk a 3K-ban korábban⁵.

Books We Read

A csend hangja: könyvtár zárt ajtók mögött

Március közepén hazaküldték a diákokat, és az egyetem lehúzta a rolót. Az álmányhoz való fizikai hozzáférés hiányában, a különböző egyetemi levelezőlistákon hirtelen megsaporodtak a jószándékú tanácsok és ajánlatok laikusok tolalából. Itt találjátok, onnan töltsetek le! Sajnálatos, de nem meglepő módon, kevés oktatónak, dolgozónak vagy diáknak jutott eszébe az egyetemi könyvtár. Saját, házi használatra, unaloműzésre és az ép elme megőrzése céljából meg pláne. Ez akár pozitívumként is értékelhető, amennyiben a könyvtár jól működő propagandájának tulajdonítjuk: annyira csak az azonnali fogyasztásra szánt tudományos, referált cikkekre koncentrálnunk, hogy feledésbe merül a könyv mint olvasnivaló.

A 4,3 millió nyomtatott és 3,3 millió elektronikus könyv között akad tán egykettő a legkényesebb ízlésű szobafogságra ítélt olvasó számára – gondoltuk néhányan. Első próbálkozásként március elején a Books We Read blogon karanténhoz igazított olvasmánylistát⁶ ajánlottunk. A lista összeállításakor a válogatási szempontok között a legfontosabb a hozzáférhetőség volt. A dokumentumtípusok közül eleinte főleg az e-könyvekre összpontosítottunk. A honlap statisztikája és a közösségi média megerősítette, hogy igény és szükség van az efféle útmutatókra.

Ezen felbátorodva ezután a Books We Read honlapra odavarázsoltunk egy kisokost, ami lényegében a nagyokos LibGuide-ok⁷, tehát a kutatási segédanyagok kistestvéreként, de egyszerűsített formában taglalta az otthonról elérhető elektronikus forrásokat. Mivel elsősorban a szórakoztatás és a tájékoztatás volt a célunk, a dokumentumtípusok közül az e-könyvek, filmek, napilapok és levéltári érdekességek szerepeltek az egyetemi könyvtár állományából, valamint néhány megbízható, a LibGuide-okban szereplő ingyenes hozzáférésű forrás.

Csak halkan: az olvasás mint szórakozás az egyetemen

Az egyetemen szinte minden könyvtárban létezik kisebb-nagyobb szórakoztató műfajba sorolható könyvekből álló, úgynevezett *recreational reading* gyűjtemény, *RecRead* jelzetszám alatt, a szokásos teljes féléves kölcsönzési határidővel szemben négyhetes olvasásra. Az épület nagyforgalmú pontjain, stratégiailag elhelyezett szabadpolicokon sorakozik párszáz kötet: ajándék könyvek az egyetemi könyvesbolttól a Rutgers READ egyetemi könyvklubnak, a könyvtárosok és könyvtári dolgozók saját példányai, esetleg az angol és amerikai irodalomból átmentett népszerű, szórakoztató olvasmányok.

Március végére új erőre kapott a találgatás, hogy honnan lehet könyveket leltetni. A könyvtáros számára ijesztő volt a javasolt források vegyes minősége. Ekkor a blogunkon közzétettünk néhány, kifejezetten felvilágosító célú szöveget, ugyanis ismertetni és reklámozni akartuk a hozzáférési módot a könyvtári állomány e-könyveihez. A saját kollekción kívül ide tartozott a *HathiTrust* gyűjteménye (hathitrust.org), ami ideiglenesen rendelkezésünkre áll egészen addig, amíg a szabadpolicos részleg újra megnyílik, valamint az ellentmondásos *National Emergency Library* az *Internet Archive*-tól (archive.org), akiket nemrég számos kiadó beperelt.⁸

How to Find eBooks at Rutgers and Beyond

In addition to titles available on the Internet, Rutgers University Libraries provide access to many of the electronic books via [QuickSearch](#) and other less easily discoverable sources, including [databases](#).

Consider the lists below as your gateway to a mini [Virtual Little Free Library](#) with books from safe resources.

"When in doubt, go to the library" – or as second best in the time of corona: [Ask a librarian!](#)

[See the full list of online resources](#), such as eBooks, audiobooks, videos, and newspapers. See also the [Recently added eBooks](#) at RUL.

Basic: QuickSearch Start with QuickSearch on the Rutgers University Libraries home page <ul style="list-style-type: none"> • Enter your search term(s), you will get a list of results. • Use the left panel to narrow down to eBooks. • Under "Resource Types" select Book. • Under "Limit to" select Available Online. • Select any title from the results list to view the complete details, including the link for online access. QuickSearch Help	Intermediate: Databases (free) Listed in a Research Guide by Stephanie Bartz, these databases are freely available. <ul style="list-style-type: none"> • HathiTrust Digital Library • Internet Archive: Ebooks and Texts • Digital Public Library of America • Google Books • Just Free Books • Million Books Project • Open Library • Project Gutenberg • World Digital Library Full list and details	Advanced: Databases (RU Restricted) Listed in a Research Guide by Stephanie Bartz, these databases are Rutgers restricted. Please log in with your NetID when prompted. <ul style="list-style-type: none"> • eBook Collection (EBSCOhost) • ProQuest Ebook Central • Gale Virtual Reference Library • Oxford Scholarship Online • SAGE Reference • Standard Ebooks • Wiley Online Library Full list and details
---	---	--

E-könyvek a könyvtárból

A legnehezebben megközelíthető, de gyakran kért olvasnivaló a hangoskönyv volt. Mivel az egyetem nem vásárol hangoskönyveket, így egy vargabetűvel kellett az olvasót átirányítanunk egyrészt az olyan ingyen hozzáférhető hangoskönyvforrások felé, mint az Internet Archive és a LibriVox, vagy a nagyközönség által ismert, ámbár vegyes minőségű YouTube, a Spotify és az irodalmi csemegékkel kecsegtető Lit2Go. Másrészt abból indultunk ki, hogy ha valaki az

egyetemi városban bejelentett lakcímmel rendelkezik, akkor jogosult a közkönyvtár forrásainak igénybevételére.

The image shows a screenshot of a website. At the top, there is a navigation menu with buttons for 'Blog Posts', 'eBooks', 'Audiobooks', 'Movie to Book', 'Streaming Video', 'Newspapers', and 'Archives'. Below the menu is a promotional banner for audiobooks. The banner features a close-up of a dog's head wearing headphones, resting on a red and black plaid blanket. The text on the banner reads: 'Audiobooks for Quarantine', 'If you haven't yet tried audiobooks, this "social distancing" period might be the perfect time to start!', and 'You might as well put that old iPhone to good use!'. To the right of the banner, there is a sidebar with a list of archives from August 2019 to July 2020, and a 'Categories' section with links for 'Cook Reads', 'Corona Reads', and 'Little Free Library'. At the top of the sidebar, there are links for 'A recap of Session 1 of the Summer Tales Book Club' and 'Summer Reads: The Hitchhiker's Guide to the Galaxy'.

Hangskönyvek karantén idején

A hangskönyvek mellett egy sor érv szól, amelyek közül a legviccesebbeket felsorolva május közepére új stratégiával álltunk elő: ha nyár, akkor hangskönyv! Vagyis, ha már totál lemerült az ember a képernyő előtt, ha legszívesebben ordítana, amikor betűt lát maga előtt, és ha beismeri, hogy az élet nem fog visszatérni a normál kerékvágásba egy darabig, akkor irány a hangskönyv.

Íme a tíz legjobb (vagy legostobább?) indok⁹, hogy hangskönyvet hallgassunk a nyáron:

1. Zsebemben a könyvtáram! A teljes könyvtáradat magaddal hurcolhatod, ha sétálni vagy futni mész. A vízhatlan MP3-lejátszó nem izzadós fajta.
2. Kaméleon-üzemmód! Nem fogsz totál nyominak kinézni a könyvekkel teli hátizsákkal a fülhallgatók zenerajongók között sem.
3. Victor Krumnak annyit! Hermione repesni fog az örömtől. Képes lesz helyesen kiejteni a legnehezebb idegen szavakat is.
4. Szülinapod lesz? A hangskönyv a legjobb indok, hogy a legújabb AirPodot kérd ajándékba. Akár kettőt is, sose lehet tudni.
5. Ábrándozó típus vagy? A hangskönyv behunyt szemmel is élvezhető. Kivéve, ha épp autót vezetsz.
6. Légy környezetbarát! Vakard elő valahonnan azt az ósdi iPhone 5-öt, és kuka helyett varázsold el hangskönyvtárnak.
7. Nincs kedved zoknit párosítani? A házimunka kifejezetten élvezetessé válik, ha közben kedvenc regényedet hallgatod.

8. Magányra vágysz? Füledben a fülhallgatóval elfoglaltnak és abszolút hozzáférhetetlennek látszol a nemkívánatos toladók számára.
9. Jim Dale vagy Stephen Fry? Nem kell választanod a Harry Potter-könyvek angol narrátorai között, hallgasd meg mind a kettőt! Vigyázz, mert beleszeretsz a hangjukba, és direkt miattuk fogsz egy csomó új könyvet meghallgatni.
10. Kétbalkezes vagy? Végre itt az alkalom: te is tudsz egyszerre két dolgot csinálni nagyobb malőrök nélkül.

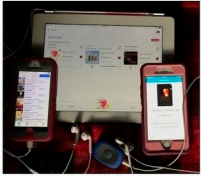
Summer: Time for Audiobooks

May 20, 2020 | By [Judith Hajnal Ward](#) | [Cook Reads](#), [Corona Reads](#), [Little Free Library](#), [BUGRAT](#)

Facebook
Twitter
LinkedIn
Email
+ More

Tired of staring at the screen? Finished all the print books at home you had purchased in the past few years? Librarians still closed? How about trying something new? If you haven't already tried them during long commutes or long flights, why don't you give audiobooks a shot?

Listening to audiobooks might just become your new trick to immerse yourself in a story and chill this summer. Let's face it: the next few months still seem to be far from normal, and who knows what the fall will bring. With chronic, excruciating screen fatigue, taking a break from the computer to listen to a good book doesn't count as guilty pleasure at all!

Recent Posts

- [Summer Tales with Joyce Carol Oates!](#)
- [Summer Tales Update: Our First Discussion is in the Books!](#)
- [Summer with New Jersey books and authors](#)
- [A recap of Session 1 of the Summer Tales Book Club](#)
- [Summer Reads: The Hitchhiker's Guide to the Galaxy](#)

Archives

- [July 2020](#)
- [June 2020](#)

Blogbejegyzés: Ha nyár, akkor hangskönyv

A hangskönyvek történetéből

Az Interneten felnőtt generációk számára a hangskönyv manapság egy letehető vagy online hallgatható fájl jelent. Történetileg viszont a megjelenési formák egész sorára tekinthetünk vissza, a lemezeiktől kezdve a hangszalagon és a kazettán át a CD-ig, amihez kifejezetten jól jön, ha az ember *boomer*. A témához kapcsolódó szerény szakirodalom ismeretében a könyvtáros elsőként a Matthew Rubery által szerkesztett *Audiobooks, literature and sound studies* című, 2011-ben kiadott összefoglaló művet¹⁰ ajánlja az érdeklődők figyelmébe. Értékes forrás a PBS rövid összefoglalója¹¹ a hallgatásra alkalmas eszközök változásáról, illetve az 1986-ban alakult *Audio Publishers Association* (Hangskönyvkiadók Szövetsége) listája a hangskönyvkiadásról¹². Az e-könyvek és hangskönyvek könyvtári szolgáltatásokra és állományfejlesztésre vonatkozó irodalmát Jessica E. Moyer összefoglalója ismerteti.¹³

A beszélt szöveg felvételét Thomas Alva Edison fonográfja tette lehetővé 1877-ben. A hengerek mindössze négy percnyi szöveget voltak képesek rögzíteni a később alkalmazott gramofonlemezek 12-20 perces tárolókapacitásához képest.

Az Amerikai Vakok Szövetsége és a Kongresszusi Könyvtár *Könyvek vak felnőtteknek* projektje kezdeményezése 1931-ben indult *Beszélt könyvek* néven. A célközönség az első világháborúból hazatért, látássérült és látásukat veszített katonák tömege volt, akik látássérüléssel született sorstársaikkal ellentétben nem tanulták meg a Braille-olvasást. Az első, 15 perces tesztfelvételek 1932-ben készültek, közöttük található Helen Keller *Midstream* című regényének egy fejezete és Edgar Allan Poe *A holló* című verse. Ezt követték 1934-

ben az első teljes felvételek: a Szent Biblia egyes részei, a Függetlenségi Nyilatkozat, Shakespeare, Kipling és Wodehouse művei.

1948 hasonló fontosságú állomás a hangskönyvek történetében. Ekkor indult a *Hangfelvételek vakoknak* nevű program, ami Anne T. Macdonald, a New York-i Közkönyvtár Nőegylete tagjának nevéhez fűződik. A kezdeményezést a második világháborúból hazatért katonák továbbtanulását segítő G.I. Bills of Rights törvény ihlette, ami a katonakórházak építése és alacsony kamatú lakásvásárlási kölcsönök biztosítása mellett ösztöndíjak segítségével lehetővé tette a háborút megjárt, fiatalon leszerelt katonák továbbtanulását szakipari intézményben vagy egyetemen. Az iskolapadba visszatérő, látásukat veszített katonáknak a tanuláshoz nagy szükségük volt nem Braille-írással készült szövegekre. Macdonald mozgósította az egylet tagjait, akik felolvasták és fonográf-hengerekre rögzítették a szükséges tankönyveket, létrehozva a *Recording for the Blind (Hangfelvételek Vakoknak)* nevű szervezetet, ami azóta is működik, napjainkban *Learning Ally* néven (learningally.org).

A kezdeményezés új piacot ígért a könyvkiadók számára, és 1952-ben létrejött a hangskönyvek kiadásában úttörő szerepet játszó Caedmon Records. 1955-ben az úgynevezett Hangskönyvtár megalakulásával megkezdődött a hangskönyvek forgalmazása könyvtárak és iskolák számára. A hangskönyvek rendszeres könyvtári kölcsönzése az 1970-es években kezdődött meg, és ez előrelendítette a hangskönyvek széles körű népszerűsítését.

Ekkortájt még mindig hanglemezzel beszélünk, hiszen az első kazettás magnó megjelenése 1963-ra tehető, ami jelentősen hozzájárult a hangskönyvek elterjedéséhez. A hanglemezekhez képest az audiokazetta kevésbé körülményes, de jó darabig mindkettő használatban volt. Az audio- vagy másnéven magnókazetta azonban hamar átvette a vezető szerepet, ugyanis divatba jöttek a hordozható kazettás magnetofonok, autóba szerelhető rádiomagnók és walkmanek. A hangskönyvek angol *audiobook* elnevezése is ekkor kezdett bekerülni a köztudatba a kormányprogramokban használatos *talking book (beszélő könyv)* helyett, jöhet az Audio Publishers Association csak 1994-ben tette a szakma hivatalos terminusává. Az audiokazetta hosszú ideig megmaradt a legnépszerűbb hangskönyvforrásnak, a compact lemez, vagyis a CD az 1980-as években váltotta fel végérvényesen. Ekkorra már olyan nagy kiadók is jelen voltak a hangskönyvkiadás piacán, mint a HarperCollins, a Random House és a Simon & Schuster. 1985-ben a *Publishers Weekly* nyilvántartásában huszonegy hangskönyvkiadó szerepelt.

A kiszolgált katonák mint célközönség mellett a *Books on Tape* (Könyvek szalagon), *Recorded Books* (Könyvek hangfelvételen) és a *Books in Motion* (Útravaló könyvek) nevű cégek levélben rendelhető hangskönyvei az egyre növekvő számú ingázó munkavállalót célozták meg. Amerikában a napi többórás közlekedés oda-vissza a munkahely és az otthon között nem ritkaság, ami gyakorlatilag holt idő, kivéve, ha az ember olvas a vonaton, metrón és buszon, vagy hangskönyvet hallgat az autóban. Csak széljegyzetben, az úgynevezett *commuter book club*, vagyis az ingázók könyvklubja önmagában is megérne egy írást.

Az újabb technológiai áttörések és az azokat követő üzleti megállapodások óriási változásokat hoztak a hangskönyvek kereskedelmi forgalmazása terén. 1997-ben az Audible cég piacra dobta az első digitális audioléjátszót, majd az Audible és az Apple közti 2003-as megegyezés eredményeként az iTunes lehetővé tette a hozzáférést a hangskönyvekhez

is. Időközben a CD-t és az egyéb hanghordozókat felváltotta a digitális felvételek internetről való letöltése. Összehasonlításként Rubery írása Tolsztoj *Háború és béke* című regényének teljes szövegét hozza példaként: a 119 hanglemeze vagy 45 kazettára, esetleg 50 CD-re rögzített felvétel digitális formában egyetlen hordozható lejátszón tárolható, sok egyéb fájl társaságában. A digitális letöltések emelkedésével 2009-re a CD elveszítette vezető szerepét.

A könyvkiadásban manapság a hangoskönyvek kiadása az egyik legdinamikusabban fejlődő iparág, a bevételek megduplázódtak az elmúlt hét évben. Az elérhető könyvek számának növekedését jelképezi az Audible, ami 2008-ban, amikor az Amazon felvásárolta a céget, 88 ezer kötetet ajánlott, ez ma több mint 470 ezer kötetre rúg. A karantén időszaka a hangoskönyvek új reneszánszát eredményezte Amerikában.¹⁴ Március-április a hangoskönyvek letöltésének emelkedését mutatja, közkönyvtáraktól és profitorientált szolgáltatóktól egyaránt.

Hangoskönyv ingyen, olvasójeggyel vagy anélkül

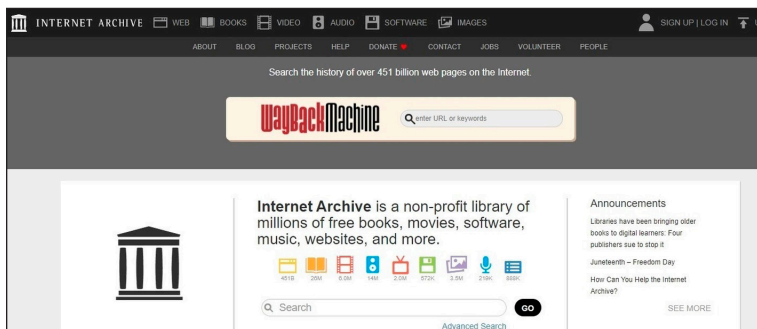
Hangoskönyvből kétfajta áll rendelkezésünkre: az ingyenes és a fizetős. Szinte minden amerikai könyvterjesztő oldalán megtalálható az adott cím alatt elérhető teljes választék: keménykötésű, puhafedeles, valamint az elektronikus könyv és hangoskönyv összes változata. Ugyanez megvan a könyvtárakban is, bár rendszerre válogatja, hogy milyen módon talál rá az ember erre a dokumentumtípusra. A korábban népszerű CD-alapú vagyis nem letölthető hangoskönyvek még mindig ott sorakoznak a közkönyvtárak polcain, ami miatt a letölthető változat sok katalógusban *eAudiobook* névre hallgat.

Az egyes kiadók és terjesztők oldalai mellett a legnagyobb forgalmazó az Audible 14,95 dolláros előfizetésért, amelynek műfaji besorolási kritériumait a marketingstratégia kétségtelenül befolyásolja. A másik véglet a teljesen ingyenes, de vírusmentes letöltést jelentő LibriVox és Internet Archive, ahol a böngészés meglehetősen sok időt és türelmet igényel.

A LibriVox (librivox.org) a szerzői jogvédelem alá nem eső hangoskönyvek gyűjteménye, amelyeket a világ minden pontjáról önként jelentkező amatőrök olvastak fel előre megadott szempontok figyelembevételével. Jelenleg tizennégyezer kötet hallgatható, elsősorban angol nyelven, de más nyelvek is akadnak. A magyarra rákeresve mindössze huszonnégy cím található, a *János vitéz* és az *Egri csillagok* kivételével többnyelvű, nemzetközi antológiákban. Keresni lehet szerzőre és címre, a műfaji alkategóriák szerinti böngészés pedig bevezet bennünket a szolgáltató-specifikus műfaji besorolás rejtelmeibe. Ugyanez a könyv egy másik terjesztőnél nem feltétlenül ugyanabban a kategóriában szerepel. Ember legyen a talpán, aki különbséget tud tenni a *mystery*, *crime*, *suspense* és *detective story* megnevezései között. Kis angol kiejtési gyakorlat: a *genre* mint műfaj szó amerikai angol kiejtése még irodalmi berkekben is *zsanre* (sic!). Fikciós művekből például békésen megfér egymás mellett a háborús, vallásos, sport, történelmi, humoros, irodalmi, bűnügyi, kulturális, fantasztikus, keresztény és a többi.

Az egyik emlékeztető LibriVox-élményem Bram Stoker *Dracula* című művéhez fűződik, aminek a gyűjteményben öt változata található, az egy és ugyanazon hang által felolvasott teljes műtől kezdve a hangeffektusokkal kísért dramatizált változatig, ami leg-

inkább egy rádiójátékhoz hasonlítható. A LibriVox sok archivált rádiófelvételt is hozzáférhetővé tesz a nagy nyilvánosság számára. A könyvek mobil eszközre letölthetők és offline hallgathatók, ami több szempontból előnyös, például hogy hallgatás közben nem használunk WiFi-t vagy mobilinternetet. Az amatőr felolvasás mellett jelentős hátrány a szerzői jogok miatti korlátozott gyűjtőkör, de a LibriVox klasszikusok hallgatására és nyelvtanulásra kiválóan alkalmas.

Az *Internet Archive* audiogyűjteményében található közel másfél millió hangoskönyv egy része online hallgatható vagy letölthető, a többi pedig két hétre kölcsönözhető ingyenes beiratkozás után. A szerzői jogokat és kiadói korlátozásokat meglehetősen szabadon értelmező alapító, Brewster Kahle szemet huny a legális oldalra illegálisan feltöltött tartalmak fölött, amíg a szerző vagy a kiadó nem tiltakozik és perel. Az amerikai könyvtáros szakma régóta megosztott az Internet Archive tevékenységét illetően. A San Francisco-i székhelyükön tett látogatásom pár éve teljesen meggyőzött arról, hogy egy ekkora vállalkozásban szinte lehetetlen betartatni a szabályokat és rendelkezéseket. A koronavírus idején létrehozott National Emergency Library esete azt bizonyítja, hogy kiadói összefogással (értsd pereskedés szándékos tömeges szerzői jogsértés címén)¹⁵ véget lehet vetni a kalózkidadások forgalmazásának. Összességében az Internet Archive remek forrás lehet, kis tapasztalattal és elvárásaink hozzáigazításával. A 745 magyar nyelvű hangfelvétel eklektikus listája jól jellemzi a tartalmakat.

A közkönyvtári hangoskönyvgyűjtemények egyszerre sorolhatóak az ingyenes és fizetős források közé. Az olvasó ugyan nem fizet az egyes letöltésekért, és nincs beiratkozási díj, de mivel a könyvtárakat a helyi önkormányzat tartja fenn a lakosságtól beszédett, nem éppen kis összegű helyi adókból, a könyvtári szolgáltatás ingyenesnek semmiképp sem tekintendő. A beiratkozást szigorú szabályokhoz kötik, mint például a lakcímet tartalmazó jogosítvány és egy három hónapnál nem régebbi közüzemi számla személyes bemutatása és az olvasójegy megújítása két évente.

A szolgáltatás természetesen nem ingyenes a könyvtár számára sem. Kiadója és terjesztője válogatja az egyes díjösszegeket és jogcímeiket: használatbavételi díj, fenntartási díj, használati díj, katalógusba vételi díj stb. A nagyközönség talán csak a karantén idején döbbsen rá erre, amikor több könyvtár arra kényszerült, hogy korlátozza a letöltések számát. Ez főleg a filmek miatt vált indokolttá, amennyiben az e-könyv, hangoskönyv és film vagy filmsorozat egy kalap alá esik a szolgáltatónál. Viszont nagy örömeinkre, sok amerikai közkönyvtár váratlanul a lakosság segítségére sietett, és féltetve a szigorú

szabályokat, az addig olvasójeggyel nem rendelkezők személyes megjelenés és iratok bemutatása nélkül is virtuális olvasójegyet kaphattak a honlapon keresztül.

A helyi könyvtár katalógusában közel tízezer hangoskönyv található. A kötetek a könyvtári katalógusban és az egyes szolgáltatók alkalmazásaiban is lekereshetőek, ez utóbbi a szolgáltató oldalára történő újabb, a közkönyvtári olvasójegyhez kötött beiratkozást igényel. A telefonra, e-olvasókra és egyéb mobil eszközre letöltött app segítségével az érvényes olvasójeggyel és PIN-kóddal rendelkező helybeli lakos az elektronikus és a hangoskönyvek ezrei között válogathat a könyvtár által előfizetett gyűjteményből. A webes felületen kiválasztott könyv mobil eszközre is letölthető, sőt, egyszerre többre is.

A városi könyvtárban jelenleg a *cloudLibrary* (yourcloudlibrary.com) a fő e-könyv- és hangoskönyv-szolgáltató. Az olvasó az állományból egyszerre négy kötetet kölcsönözhet két hétre, egyszeri hosszabbítással. Lehetősége nyílik hat további kötet előjegyzésére is, amennyiben a kiválasztott könyvet valaki olvassa. Egy-egy népszerűbb vagy újabb műre hosszú a várólista, mint jelenleg például Michelle Obama önéletrajza, az *Így lettem*, a szerző felolvasásában. Amikor rákérül a sor, az olvasó a hozzáférhetőségről értesítést kap, és három napon belül kikölcsönözheti a könyvet vagy átpasszolhatja a soron következőnek. A lejáratú idő után a könyvek maguktól visszavarázsolódnak a könyvtárba, de a figyelmes és másokat tisztelő olvasó élhet a *return early* funkcióval, és korábban is visszaadhatja a kötetet.

Városi könyvtárunkban egy másik lehetőség az 1979-ben alapított RBdigital (rbdigital.com), ahonnan egyszerre tíz könyvet kölcsönözhetünk két hétre, és további tízért állhatunk be a virtuális sorba. Az alkalmazás elvileg könnyen használható mobiltelefonon és iPaden is, ez utóbbira akkor lehet előnyös, ha az ember a többszáz képes folyóirat között kíván böngészni. Az e-könyv, hangoskönyv és magazin hármasa magyarázhatja a magasabb kölcsönzési számot. A néhány hónapos használat során az RBdigital mobilalkalmazása mutatkozott a legkevésbé stabilnak.

Viszonylag új nálunk a *Hoopla* (hoopladigital.com), amely a szokásos elektronikus és hangoskönyvek mellett filmeket, tévésorozatokat, zenei felvételeket és képregényeket kínál. A kölcsönzési időtartam műfajonként változik: 21 nap (audio, e-könyv), 7 nap (zene), 3 nap (filmek és tévésorozatok). A megszorítás itt a legjelentősebb: a helyi könyvtárból mindent egybevéve összesen négy tétel kölcsönözhető egy hónap alatt. A magyarázat az előfizetési modellben található: a könyvtár a kölcsönzött példányok alapján állja a számlát.

Raadás: *Libby* vagyis *OverDrive*! A városi könyvtárak a megyén belül több elektronikus könyvtári konzorciumhoz tartozhatnak. A megyei könyvtár csoport az OverDrive alkalmazást részesíti előnyben, amin keresztül más könyveket található az ember, mint a saját városi könyvtárban. A karantén kezdetén a megyei konzorcium nagylelkűen a megye összes lakosára kiterjesztette a hozzáférést. Az

OverDrive nemrégem vezette be a Libby névre hallgató, elegáns mobilalkalmazást, amit elsőre egy kicsit zavarosnak találtam, ahogy három eszközre is letöltöttem az ideiglenes olvasójeggyel. Az egyik eszköz generálta a kódot a következőhöz, amit bepötyögve az app annak rendje és módja szerint telepítette magát az összes személyes adattal egyetemben.

Elegáns megoldás, ahogy a felhőalapú szolgáltatás lehetővé teszi, hogy az egyik eszközön megkezdett könyvet a másik eszközön folytassa az ember. Amikor bekapcsoljuk a második eszközt, akkor megjelenik egy kedves figyelmeztetés, hogy az adott eszközön a könyvben nem ugyanazon a helyen jár az ember mint az előzőn, majd a kérdés, hogy akarja-e tovább folytatni ahol abbahagyta, vagy esetleg újból el akarja az egészet kezdeni. Személy szerint nekem ez most a kedvencem, és rettegek a naptól, amikor ideiglenes olvasójegyem szétfoszlik az űrben.

Marketing és hangoskönyvek

Üzleti mesterdiploma és egyéb dokumentált hozzáértés nélkül is kijelenthető, hogy az angol nyelvű könyvpiac méreteiben elképzelhetetlen. A minap jelent meg például egy cikk arról, hogy az egyik népszerű bestseller író nő kiadót váltott – nyolcszámjegyű összegért, ami dollárban értendő¹⁶. Nem csoda, hogy a kiadóknak megéri a könyvet minden elképzelhető változatban – így hangoskönyv formában is – forgalmazni. Az újranyomások, újrarájátszások és digitalizált újrafelvételek világában teljesen kockázatmentes vállalkozás egy-egy népszerű könyvsorozatot visszamenőleg is digitalizálni, vagy új hangfelvételt készíteni, ha az eredeti a hangoskönyvek valamely ősrégi változatában létezett, vagy nem létezett.

Az egyszerű hozzáférés és a gazdagodó választék a hallgatók számának növekedését vonta maga után. A kiadók befektetésnek tekintik a felvételek minőségének javítását és nagy hangsúlyt fektetnek a találásra. A hangoskönyvek elején bevezető hallható, a fejezeteket zene választja el, és egyenként is meghallgathatók, létezik az elektronikus könyvjelző, vissza lehet tekerni 15-30 másodpercet, a könyv végén pedig egyfajta reklámként esetleg egy interjút is találhatunk a szerzővel.

A kiadónak megéri egy jó nevű, lebilincselő előadóművészt foglalkoztatni. A *shopping experience* világában a *listening experience* ugyanolyan marketingfogás. Sok könyvtári és kiadói katalógusban külön tétel az úgynevezett *Author-Narrated Fiction* is, amikor a szerző olvassa fel saját művét. Talán nem véletlen és nemcsak üzleti fogás, hogy olyan neves írók vállalkoztak erre, mint Stephen King, Toni Morrison, Neil Gaiman és Khaled Hossain. Másként hangzik egy önéletrajz vagy memoár Rob Lowe, Bruce Springsteen, Pete Townshend, Anthony Bourdain vagy Maya Angelou hangján. Az Audible a *Their Words, Their Voices*, vagyis nem a legpontosabb fordításban *Saját szavuk saját hangjukon* címmel külön kategóriában reklámozza a szerzői felolvasást.

A Harry Potter-könyveknek igazán nincs szükségük már további reklámra, a *Wizarding World* mégis a rajongók rendelkezésére bocsátotta az első kötetet a karantén idején a *Harry Potter Otthon* elnevezésű programjában. A folytatásokban felolvasott hangskönyvet százezrek követték világszerte, ahogy a Daniel Radcliffe első fejezete után a filmben szereplő vagy nem szereplő, de híres színészek, mint Whoopie Goldberg és Stephen Fry fejezetenként felolvasták¹⁷.

Egy-egy különösen népszerű előadóművész gyorsan sikerre vihet egy kezdő vagy kevésbé ismert szerzőt is. Ízlése válogatja persze, de neves színészek, mint Morgan Freeman, Samuel Jackson, Elisabeth Moss és Joe Mantegna feledhetetlen teljesítménye azt is illusztrálja, hogy a felolvasás külön műfaj és művészet.

Az angol nyelvű hangskönyvek piacán magas a mérce. Nem elsősorban a rádiójátékra emlékeztető, hangeffektusokkal és zenei aláfestéssel tarkított felvételekre gondolok, és nem az olyan egyéni teljesítményekre, mint a brit Lorelei King, akinek felolvasásában minden egyes amerikai szereplő a karakternek megfelelő akcentussal beszél. Egy jó szöveg megérdemli, hogy az utókor számára készített hangfelvételen értelmes és kifejező olvasással megadjuk neki a kellő elismerést. Aki hallott gyenge minőségű, szuszogós-recsegős, rossz tagolású és hanglejtésű hangskönyvfelvételt, az tudja, miről van szó. Az idegen nevek kiejtéséről nem is beszélve. Ugoryunk, mondanánk a legszívesebben.

Utóhang: Miért hallgassunk hangskönyvet?

Ezen írás a szerző saját véleményét tükrözi az amerikai tapasztalatok alapján, a magyarországi hangskönyvkínálat ismerete nélkül, és senkit nem kíván meggyőzni. De talán gondolkodásra készítet, hogy hogyan lehet, illetve lehet-e felülkerekedni a hangskönyvek ellen gyakran felvetett kifogásokon, miszerint a hangos olvasás passzív és főleg gyerekeknek való, hogy a felolvasó hangja elvonja a figyelmet a tartalomtól és nehezíti a befogadást, hogy a hangskönyvek rövidítve hozzák az eredeti regényt, hogy a hangskönyv nem igényel ugyanolyan szellemi befektetést, mint a nyomtatott szöveg olvasása és a többi.

Természettudományi könyvtárosként talán megkockáztathatom, hogy ha olvasásról beszélünk, a hangskönyv nem csalás, de még csak nem is kiskapu, ami bizonyára megerősíthető az olvasásszociológiai irodalom eredményeivel is. Egyes kutatók szerint a történet meghallgatása szellemileg hasonló módon veszi igénybe az agyat, mint a szövegolvasás. Funkcionális MRI-vizsgálatok bizonyították, hogy korábbi tudásunkkal ellentétben, a hallott és olvasott információ az agynak ugyanazon részeit mozgósítja¹⁸. Magyarán, ha valaki nem szeret, nem tud vagy nem akar olvasni, a hangskönyvek és a népszerű podcastok szellemileg ugyanúgy leköthetik, mint a nyomtatott változat.

A könyvtárosoknak tetszenek a trükkök is, ahogy a könyvhallgatásban és hangskönyvek kölcsönzésében járatlan olvasókat próbálják megnyerni. Ilyen a *Great first listens*, vagyis az első próbálkozásként javasolt hangskönyvek listá-

ja, ami olyan műveket tartalmaz, mint a *Harry Potter-könyvek*, a *Galaxis útikalauz stopposoknak*, a *Mi vagyunk a medvék* vagy *A nagy Gatsby*. A gyermekeknek szánt hangoskönyvek közül a kedvencem az olvasást éppenhogy ízlelgető kicsinyek számára készült, amelyben a képernyőn megvilágosodik az olvasott szó. Egy másik út lehet a rövidebb műfajokkal vagy jól ismert klasszikus művekkel való próbálkozás, főleg idegen nyelven, ezek az ingyenes forrásokból könnyen elérhetők. Krimikedvelők számára egy sor, szórakoztató nyelvtanulásra alkalmas detektívregény szintén megvan hangfelvételel ingyen, például Agatha Christie, Sir Arthur Conan Doyle és Ambrose Bierce művei.

Sok ezer óra hangoskönyv után az ember rájön, hogy egy jó szöveg nemcsak hogy jól hangzik felolvasva, hanem sokkal élvezetesebb, mintha mi magunk olvasnánk. A rosszul megírt mondatokon azonban sem Stephen Fry, sem Kern András hangja nem segít. Kis áttétellel, a hangoskönyv mint műfaj szintén alanyban és állítmányban működik. Ha magyar példával kellene illusztrálnom, akkor egy mesekazetta jut az eszembe a 80-as évekből. Személyes tapasztalatokkal szolgálhatok, hogy Muszty Bea és Dobay András *A kék csodatorta*¹⁹ című mesejátékát a gyerekek milliószor is képesek meghallgatni. A felnőtteknek szánt hangfelvételek közül pedig Sárbogárdi Jolánunk bármelyik hallgatható műve bármikor jobb kedvre derít, habár könyvtárosként „én inkább a képernyő embere vagyok, mintsem a szavaké.”

Jegyzetek

1. Hajnal Ward Judit: *Piszkos Fred a retinakijelzőn. Elektronikus könyvek az amerikai könyvtárakban* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 21. évf. 2012. 10. sz. 14-25. p. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00206/pdf/EPA01367_3K_2012_10_14-25.pdf (2020.06.20.)
2. *OK boomer.* = Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/OK_boomer (2020.06.20.)
3. Hajnal Ward Judit – Bejarano, William: *Gyógyító olvasás az Amerikai Könyvtár Szövetség segítségével* = Orvosi Könyvtárak, 13. évf. 2016. 3. sz. 37-40. p. https://epa.oszk.hu/03100/03173/00031/pdf/EPA03173_orvosi_konyvtarak_2016_3.pdf#page=37 (2020.06.20.)
4. Books We Read honlap. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read> (2020.06.20.)
5. Hajnal Ward Judit – Allred, Nicholas: *Harry Potter és a könyvtár titka: közösségteremtés egy amerikai egyetemen.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 28. évf. 2019. 12. évf. 24-37. p. http://epa.uz.ua/01300/01367/00323/pdf/EPA01367_3K_2019_12_024-037.pdf (2020.06.20.)
6. Books We Read blog. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/blog> (2020.06.20.)
7. Research Guides. LibGuide honlap a Rutgers egyetemen. <https://libguides.rutgers.edu/> (2020.06.20.)
8. Harris, Elizabeth A.: *Internet Archive will end its program for free e-books.* = The New York Times, 2020. június 11. <https://www.nytimes.com/2020/06/11/books/internet-archive-national-emergency-library-coronavirus.html> (2020.06.20.)
9. Hajnal Ward, Judit: Summer: time for audiobooks = Books We Read blog, 2020. május 20. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/summer-time-for-audiobooks/> (2020.06.20.) – Fordítás és hazai közönséghez igazítás a szerzőtől.

10. *Audiobooks, literature, and sound studies*. Szerk. Matthew Rubery, New York, Routledge, 2011. 266 p.
11. Thoet, Alison: *A short history of the audiobook, 20 years after the first portable digital audio device*. = Public Broadcasting Service (PBS), 2017. november 22. <https://www.pbs.org/newshour/arts/a-short-history-of-the-audiobook-20-years-after-the-first-portable-digital-audio-device> (2020.06.20.)
12. Audio Publishers Association: *New survey shows 50% of Americans have listened to an audiobook. Technology continues to drive consumer usage according to the Audio Publishers Association's annual survey and the infinite dial survey from Edison Research and Triton Digital*, 2019. április 24. <https://www.audiopub.org/uploads/pdf/Consumer-Survey-Press-Release-2019-FINAL.pdf> (2020.06.20.)
13. Moyer, Jessica E.: *Audiobooks and e-books. A literature review*. = Reference & User Services Quarterly, 51. vol. 2012. 4. no. 340–354. p. <https://doi.org/10.5860/rusq.51n4.340> (2020.06.20.)
14. Enis, Matt: *Ebooks, streaming resources grow as libraries close branches*. = Library Journal, 2020. március 31. <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=library-ebooks-streaming-video-audiobooks-grow-as-public-libraries-close-branches-covid-19> (2020.06.20.)
15. Harris: I. m., uo.
16. Fleming Jr, Mike.: *Janet Evanovich moves to Atria for next four books in substantial 8-figure deal*. = Deadline.com, 2020. március 2. <https://deadline.com/2020/03/janet-evanovich-move-to-atria-four-books-eight-figure-deal-stephanie-plum-series-1202872022/> (2020.06.20.)
17. Harry Potter at Home. Felolvasás: <https://www.wizardingworld.com/chapters> (2020.06.20.)
18. Deniz, Fatma – Nunez-Elizalde, Anwar O. – Huth, Alexander G. – Gallant, Jack L.: *The representation of semantic information across human cerebral cortex during listening versus reading is invariant to stimulus modality*. = The Journal of Neuroscience, 39. vol. 2019. (szeptember 25.) 39. no. 7722–7736. p. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.0675-19.2019> (2020.06.20.)
19. <https://www.discogs.com/Muszty-Bea-Dobay-Andr%C3%A1s-A-K%C3%A9k-Csodatorta-Zen%C3%A9s-Mesej%C3%A1t%C3%A9k/release/6359751> (2020.06.20.)

Európai Miniállamok Gyűjtemény

2019 novembere óta speciális különgyűjtemény található a győri Széchenyi István Egyetem jogi könyvtárában. A Biczó Zalán által létrehozott Európai Miniállamok Gyűjtemény Európa legkisebb önálló államainak (Monaco, San Marino, Liechtenstein, Andorra, illetve Luxemburg) speciális dokumentumkollekciója, amely az elmúlt harminc év kiadványterméséből válogat, s mintegy 800 könyvből és egyéb dokumentumból áll. A miniállamokkal kapcsolatos jogi munkák mellett főleg történeti és művészeti könyveket, tanulmányköteteket találhat a gyűjteményben az érdeklődő olvasó. A kollekció jelentős részét képezik a Liechtensteini Hercegség szervezeteitől, testületeitől és kormányzatától kapott nyomtatott dokumentumok. A gyűjtemény feldolgozása folyamatban van. Az Európai Miniállamok Gyűjteménnyel kapcsolatos kérdéseiket, javaslataikat a biczoz@sze.hu e-mail-címre küldhetik.